

Dyslexiebeleidsplan

2021-2022

Inhoud

Inhoudsopgave	2
Inleiding	3
Signalering en onderzoek <ul style="list-style-type: none"> • vermoeden van dyslexie • dyslexieonderzoek • dyslexieverklaring 	4 4 4 5
Begeleiding van de dyslectische leerling: <ul style="list-style-type: none"> • begeleiding naast de lessen • begeleiding binnen de lessen <ul style="list-style-type: none"> - specifiek voor spelling - specifiek voor woordjes leren - specifiek voor begrijpend lezen 	6 7 8 9 9 10
Specifieke maatregelen voor dyslectische leerlingen bovenbouw en onderbouw: <ul style="list-style-type: none"> • Lettergrootte en lettertype • Aangepaste beoordeling van de spelling in de onderbouw • Bespreken van toetsen • Specifiek voor de bètavakken 	11 11 12 12
Tekstverwerker als hulpmiddel bij toetsen	13
L2S als voorleesprogramma bij toetsen	14
IntoWords als hulpmiddel op de iPad / laptop	15
Het dyslexiepaspoort	16
Aangepast lesprogramma Frans of Duits leerjaar 3 Havo-Vwo	18
Aangepast lesprogramma Duits leerjaar 2 MAVO	20
Kandidaten met een beperking – centraal examen	21
Gesproken schoolboeken	24
Handreiking voor dyslectische leerlingen en hun ouders	26

Inleiding

“Dyslexie” betekent letterlijk “niet goed kunnen lezen”. Het komt bij ongeveer drie procent van de leerlingen voor.

10% van alle leerlingen op het Stella Maris College zijn dyslectisch.

Een omvangrijke doelgroep, die bijzondere aandacht nodig heeft, want dyslexie is een complex probleem. Dyslectische leerlingen zijn niet dom of lui, hun falen is geen onwil. Deze leerlingen doen vaak extra hun best, besteden vele uren aan schoolwerk en scoren dan toch nog een onvoldoende. Veel leerlingen verliezen hun zelfvertrouwen, worden gespannen en faalangstig of geven het op: ‘Zie je wel dat het niet lukt’. Ze vermijden tenslotte, zoals ieder gezonde volwassene, datgene waar ze moeite mee hebben.

Dyslexie is een beperking die niet te verhelpen is. Ook niet met extra hulp en aandacht. Wel kunnen we de gevolgen van dyslexie beperken door de begeleiding in school te intensiveren. Begrip en ondersteuning zijn gedurende de hele schooltijd noodzakelijk, want een leerling met een beperking heeft recht het onderwijs te doorlopen op een manier die aangepast is aan zijn of haar mogelijkheden.

Eva Brauers en Marcia Weusten
Ondersteuningscoördinatoren

Ingrid Frints
Remedial teacher dyslexie

Marieke Hoofs
Dyslexiecoach

Signalering en onderzoek

Signalering en onderzoek

Meestal wordt dyslexie al tijdens de basisschoolperiode vastgesteld door een erkend deskundige en is de leerling al in bezit van een erkende dyslexieverklaring op het moment van aanmelding bij het Stella Maris College. Toch kan het voorkomen dat pas op het voortgezet onderwijs dyslexie wordt vermoed door de vakdocent, ouders of de leerling zelf.

- Bekende toename in het vo door: compenseren van vooral leesproblemen met hoge(re) intelligentie of extra begeleiding op de basisschool; lees- en spellingproblemen komen aan het licht bij het leren van meerdere vreemde talen.
- Verhoogde toename in het vo als uitvloeisel van passend onderwijs: uitsluitend leerlingen met enkelvoudige hardnekkige dyslexie komen nog voor vergoeding (door schoolbegeleidingsdiensten) in aanmerking.

Zo kan het voorkomen dat de problematiek pas in het voortgezet onderwijs echt een belemmering wordt.

Vermoeden van dyslexie

Ondanks de extra tijd en energie die in huiswerk en het leren voor toetsen en overhoringen wordt gestoken, zijn de resultaten bij vooral de vreemde talen vaak onvoldoende:

- eerste signalering door vakdocenten;
- aangevuld met *Signalenlijst lees- en spellingproblemen* uit: *Protocol Dyslexie VO*.
- bij uitvallers op signalenlijst: Dyslexie Screening Test door schoolpsychologe laten uitvoeren.

Interne extra begeleiding uitsluitend voor dyslectici en toegespitst op moderne vreemde talen door remedial teacher.

Overige leerlingen doorverwijzen naar externe (logopedie)praktijk om hardnekkigheid van de problematiek aan te kunnen tonen. Het zogenoemde criterium van didactische resistentie vraagt om intensieve begeleiding (meerdere malen per week inclusief thuis oefenen) op het gebied van technisch lezen en/of spelling Nederlands gedurende minimaal een halfjaar. **Dit is geen taak voor de school.**

Uitzondering voor bovenbouwleerlingen

Bij deze leerlingen mag worden aangenomen dat zij voldoende hebben geoefend om tenminste tot een gemiddeld leesniveau te komen. Wanneer dit niet het geval is, kan op basis van de 'leescarrière' worden gesproken van didactische resistentie en is het niet nodig om daar nog een halfjaar extra begeleiding aan vooraf te laten gaan.

Bij deze leerlingen kan daarom de afweging worden gemaakt een uitgebreider signaleringsonderzoek door de remedial teacher te laten uitvoeren en tevens afname van de DST door de schoolpsychologe ter bevestiging

Dyslexieonderzoek

Dyslexieonderzoek kan alleen gedaan worden door een bevoegd psycholoog of orthopedagoog. Het Stella Maris College doet geen onderzoek naar dyslexie.

Wij signaleren en onderzoeken samen met de ouders en leerling de mogelijkheden.

Indien nodig zal de schoolpsychologe verwijzen voor een dyslexieonderzoek.

De kosten van dit onderzoek zijn voor rekening van de ouders. Het is verstandig dat ouders bij hun ziektekostenverzekering informeren of er een financiële tegemoetkoming met betrekking tot dyslexie bestaat. Er ligt dus een grote verantwoordelijkheid bij de ouders van de leerling.

Dyslexieverklaring

Om in aanmerking te komen voor faciliteiten dient een leerling in het bezit te zijn van een dyslexieverklaring. De verklaring is gebaseerd op een onderzoek dat door een daartoe erkend deskundige is vastgesteld.

Dyslexie dient vastgesteld te zijn op basis van DSM-V-TR™ criteria. In het onderzoeksverslag staat omschreven in welke domein specifieke contexten zich de problemen manifesteren en wat nodig is om deze problemen te faciliteren. Voorts bevat het verslag suggesties voor gewenste maatregelen voor het reguliere onderwijs. Een kopie van het onderzoeksverslag + de dyslexieverklaring kan worden ingeleverd bij de ondersteuningcoördinator.

Begeleiding van de dyslectische leerling

De begeleiding binnen de school is gericht op een tweetal punten:

1. het bevorderen van de zelfstandigheid van de leerling en het leren omgaan met de beperking;
2. het voorkomen van negatieve gevolgen van dyslexie bij het leveren van schoolprestaties.

Remediëren

- aanleren van spellingstrategieën: woordbeeldstrategie, regels en inprentstrategieën: klank-letterkoppelingen;
- begeleide oefening van de leerstof;
- aanleren en/of uitbreiden van cognitieve vaardigheden m.b.v. een programma over Leren Leren;
- directe feedback over taak- / werkhouding.

Compenseren

- spelling soepel beoordelen in de onderbouw;
- materiële compensatie: dyslectische leerlingen mogen gebruikmaken van een laptop, tekst-naar-spraaksoftware, e.d. Wanneer een leerling gebruik wil maken van een ICT-hulpmiddel t.b.v. het maken van toetsen, eist de school dat dit ook in de onderbouwde verklaring van de deskundige staan;
- spellingkaart Nederlands onderbouw.

Dispenseren

- extra tijd;
- ingesproken schoolboeken;
- examens digitaal voor toepassing van spraaksoftware.

Corrigeren

- leergedrag structureren;
- inzicht geven in spellingstructuren;
- grammaticaregels visualiseren.

Begeleiding naast de lessen

Leerjaar 1

Groep	Welke begeleiding	Vanaf wanneer	Duur van de begeleiding
Groep 1 Basis - kader	Remedial teaching moderne vreemde talen: Engels	De rt. wordt in de derde week van het schooljaar opgestart. Begeleiding vindt na schooltijd plaats.	Afhankelijk van de hulpvraag en vorderingen van de leerling.
Groep 2 Kader - TL	Remedial teaching moderne vreemde talen: Engels, Frans en Duits	De rt. wordt in de derde week van het schooljaar opgestart. Begeleiding vindt na schooltijd plaats.	Afhankelijk van de hulpvraag en vorderingen van de leerling.
Groep 3 TL - Havo - Vwo	Remedial teaching moderne vreemde talen: Engels, Frans en Duits	De rt. wordt in de derde week van het schooljaar opgestart. Begeleiding vindt na schooltijd plaats.	Afhankelijk van de hulpvraag en vorderingen van de leerling.

Belangrijk om te weten:

In leerjaar 1 vindt de begeleiding plaats in groepjes en is **verplicht** voor elke dyslectische leerling.

Leerjaar 2 t/m 6

Voor wie	Welke begeleiding	Wanneer	Duur van de begeleiding
Dyslectische leerlingen vanaf leerjaar 2 die recentelijk een dyslexieverklaring hebben ontvangen.	Moderne vreemde talen	De rt. vindt plaats onder een lesuur op de dinsdag-, of donderdagochtend.	Maximaal 12 lessen

Begeleiding binnen de lessen

Dyslectische leerlingen hebben speciale aandacht nodig. Het is dan ook belangrijk dat een docent rekening houdt met de specifieke behoeften van deze leerlingen. Nu is het begrijpelijk dat een docent niet zijn hele manier van lesgeven kan afstemmen op enkele dyslectische leerlingen. Daarom staan hieronder didactische en pedagogische richtlijnen vermeld die niet alleen effectief zijn voor leerlingen met dyslexie, maar evenzeer van belang kunnen zijn voor alle andere leerlingen.

- Deze leerlingen hebben vooral meer tijd nodig.
- Activeer het leergedrag. Motiveer de leerling om de aandacht op de taak te richten.
- Verkort taken voor de leerling en zorg voor een zorgvuldige opbouw daarvan, zodat de proces- en denkvaardigheden die daarvoor nodig zijn stap voor stap kunnen worden opgebouwd.
- Laat de leerling niet teveel (over)schrijven, dit kost teveel tijd en inspanning, die beter voor het eigenlijke leerproces kunnen worden gebruikt.
- Als de leerling een verhaal moet schrijven, stimuleer hem dan om korte zinnen te maken.
- Zorg dat lees- en schrijfopdrachten betekenisvol en functioneel zijn.
- Ga genuanceerd om met spelfouten.
- Stimuleer de leerling om de leerstof op te nemen met audio-ondersteuning, ook en vooral bij de zaakvakken. Luisteren en meelesen is een goede leerhulp.
- Gebruik veel visuele ondersteuning.
- Maak gebruik van auditieve en sensomotorische kanalen: het inzetten van meerdere zintuigen bij het leerproces.
- Herhaal veel en vaak.
- Laat de leerling een opdracht 2 keer lezen en daarna navertellen.
- Laat de leerling niet hardop voorlezen in de groep, tenzij hij dat zelf graag wil.
- Gebruik liever geen meerkeuzevragen, vooral niet als de antwoorden bijna identiek lijken.
- Overhoor ook mondeling: de leerling kan zich dan op de leerstof concentreren i.p.v. op de spelling en het lezen.
- Sta het gebruik van een spellingkaart in de onderbouw toe, zodat de leerling regelmatig kan kijken. Automatiseren van de spellingregels lukt immers vaak niet.
- Pas de lay-out van teksten aan. Gebruik lettertype Arial, lettergrootte 11 of 12.
- Laat werkstukken en/of ander werk op de computer maken.
- Zet ict-hulpmiddelen in bij het leren van woordjes: zoals wrts – woordjes leren – teach2000 – miniTeach voor iPhone of iPad – quizlet.
- Geef veel positieve feedback.

Specifiek voor spelling:

In de didactiek van het spellingonderwijs wordt veelal onderscheid gemaakt in:

- Luisterwoorden: woorden die je schrijft zoals je ze uitspreekt.
- Regelwoorden: woorden waarbij een regel de spelling bepaalt.
- Opbouwwoorden: woorden met vaste voor- en achtervoegsels.
- Inprentwoorden: woorden waarvan je het woordbeeld moet onthouden om te weten hoe je ze schrijft.

Aan leerlingen met hardnekkige spellingproblemen wordt in de remedial teaching-lessen specifieke spellingtraining voor mvt geboden en er wordt samen met de leerling bekeken of er compenserende (ict)middelen moeten worden ingezet. Gerichtte auditieve oefeningen, klankspellingschriften en spelletjes om de klank-tekenkoppeling te leren, leiden veelal tot meer inzicht in de klank- en spellingstructuur van de moderne vreemde talen.

Goede spellinginstructie betekent dat er gewerkt wordt vanuit een helder doel, dat er stapsgewijze uitleg wordt gegeven, dat de aanpak hardop denkend wordt voorgedaan en dat er zowel feedback volgt op het resultaat als op het proces.

Specifiek voor woordjes leren met flashcards:

1. Oefen de uitspraak van de woorden totdat de leerling ze allemaal 100% kent.
2. Het oefenen van de betekenis van woorden: eerst vanuit de vreemde taal naar het Nederlands. Na elk geleerd woord herhaalt de leerling telkens de andere woorden. Daarna: vanuit het Nederlands naar de vreemde taal. Na elk geleerd woord herhaalt de leerling telkens de andere woorden (in groepjes van maximaal zes woorden).
3. De spelling:
  - a) Woord groot opschrijven (op een flashcard of flitskaart). Laat de leerling eerst het woord helemaal opschrijven in de vreemde taal, daaronder nogmaals in woordstukjes. Op de andere kant schrijft de leerling het woord in het Nederlands.
  - b) Laat de leerling het woord goed bekijken. De lastige stukjes worden gemarkeerd.
  - c) Daag de leerling uit een foto in zijn hoofd te maken. Zeg tegen de leerling dat hij zijn ogen dicht moet doen en een foto moet maken in zijn hoofd.
  - d) Spell, opschrijven en nakijken. Laat de leerling het woord spellen, opschrijven en het controleren. Als de leerling alle woorden op deze manier heeft gedaan, herhaalt hij vlot de zes oefenwoorden vanuit het Nederlands naar de vreemde taal.
  - e) Als de leerling de woorden voor 100% kent, neemt hij de woorden op in de woordenlijst van wrts of quizlet.
4. De leerling herhaalt de woorden in wrts of quizlet.

Voor het maken van flashcards en bewegend leren is de website www.spelenmetengels.nl een aanrader. Bekijk ook eens de online leeromgeving van www.quizlet.com met 'studiesets' of verzamelingen die zijn gevuld met feitenkennis, woordenschat en grammatica. Voor het gebruik van het Frans in de dagelijkse schoolpraktijk is de SLO-publicatie 'Le français en salle de classe' eveneens een aanrader.

Specifiek voor begrijpend lezen:

Om te komen tot tekstbegrip moet je als lezer een situatiemodel van een tekst kunnen maken. Een situatiemodel is een weergave van de gebeurtenissen en situaties die in een tekst beschreven staan en dit model bestaat uit een combinatie van informatie uit de tekst en achtergrondinformatie. Begrijpend leesstrategieën zijn, met name voor zwakke lezers, een goed hulpmiddel om een situatiemodel van een tekst te kunnen construeren. Het inzetten van losse leesstrategieën is niet zinvol gebleken. Juist het in samenhang toepassen van meerdere effectieve leesstrategieën helpt een zwakke lezer om tot een situatiemodel te komen. Expliciete en uitgebreide instructie in het gebruik van leesstrategieën is noodzakelijk, waarbij de volgende stappen gevolgd kunnen worden:

1. Bespreek het doel van een leesstrategie en bespreek situaties waarin het handig is om deze strategie toe te passen.
2. Doe de leesstrategie hardop denkend voor (modellen) en laat de leerlingen hierop reageren.
3. Laat de leerlingen die strategie hardop denkend uitvoeren, met ondersteuning van de begeleider of van medeleerlingen, en reflecteer hier met de leerlingen op. Bijvoorbeeld: "Hoe heeft de strategie je geholpen om de tekst beter te begrijpen?"

Wat opvalt aan bovenstaand stappenplan is, dat er expliciet aandacht is voor situaties waarin het effectief is om een strategie te gebruiken en dat de strategie hardop denkend voorgedaan en geoefend wordt. Dit zijn twee effectief gebleken componenten voor het trainen van begrijpend lezen. Het blijkt dat goede lezers tijdens het lezen hun begrip monitoren. Zij vragen zichzelf tijdens het lezen af of ze nog begrijpen wat ze aan het lezen zijn en zetten strategieën in wanneer ze constateren dat ze iets niet begrijpen. Zwakke lezers doen dit in veel mindere mate. Een derde effectieve component is, dat er expliciet aandacht is voor het monitoren van het eigen leesbegrip. Daarnaast blijken de volgende leesstrategieën effectief: leesdoel bepalen, voorkennis gebruiken, voorspellen, vragen genereren uit een tekst, samenvatten en visualiseren van de inhoud van een tekst.

Specifieke maatregelen voor dyslectische leerlingen

Een deskundigenverklaring van een ter zake kundige psycholoog, orthopedagoog, neuroloog of psychater is het startpunt voor een onderwijstraject waarin zo goed mogelijk met de beperking rekening wordt gehouden: door b.v. het wegnemen van belemmeringen, door extra inspanning (méér lezen als je dyslectisch bent) en soms door keuzes die de druk van de beperking reduceren. Het eindexamen is het eindpunt. De daar toegestane aanpassingen zijn een logisch vervolg van het onderwijstraject. Dat betekent overigens niet dat de aanpassingen zonder meer zijn toegestaan als ze in het voortraject zijn toegepast of omdat deze in de deskundigenverklaring worden genoemd. De verklaring moet ook niet gezien worden als administratief onderdeel dat leidt tot ergens een vinkje en daarna tot voorzieningen.

De faciliteiten worden door de ondersteuningscoördinator/dyslexiecoach vastgelegd in het dyslexiepaspoort van de leerling. Docenten moeten deze faciliteiten toestaan. Dit betekent dat elke sectie goed geïnformeerd is over dyslexie.

Dyslectische leerlingen kunnen recht hebben op de onderstaande maatregelen:

1. Lettergrootte en lettertype

Binnen school worden toetsen automatisch aangeboden in:

Lettertype: Arial

Lettergrootte: 12 pt

2. Aangepaste beoordeling van de spelling in de onderbouw

De talensecties hebben goede afspraken over een aangepaste normering. Wanneer cijfers / beoordelingen worden gegeven, kan worden gekozen uit de volgende mogelijkheden:

- spelling wordt minder zwaar beoordeeld dan andere fouten;
- trek niet meer dan een maximaal aantal punten af voor spelling.

Wanneer de bovenstaande aanpassing voor een dyslectische leerling ontoereikend is, kan deze worden aangevuld met één of meer van de volgende voorstellen:

- herhalingen van spelfouten worden niet meegerekend;
- fonetisch gespelde woorden worden niet fout gerekend;
- alleen specifieke fouten worden meegerekend;
- alleen de spelling van bepaalde onderdelen van het proefwerk wordt meegeteld.

Voor het schoolexamen (PTA's) en centraal examen gelden voor alle leerlingen dezelfde regels. Er is dus geen sprake van een verminderde aftrek voor dyslectische leerlingen of van het niet meetellen van 'typische dyslexiefouten'.

Alleen dyslectische leerlingen mogen spellingcontrole gebruiken.

3. Bespreken van toetsen

Wanneer toetsen, werkstukken of schoolonderzoeken zijn nagekeken, bespreekt de docent deze na teruggave of laat hij/zij leerlingen dit samen doen, zodat zij van hun fouten kunnen leren.

4. Specifiek voor de bètavakken

Dyslectische leerlingen kunnen door hun automatiseringsproblemen en het trage tempo ook moeite hebben met het automatiseren van de basisvaardigheden rekenen / wiskunde / natuurkunde en scheikunde. Dit is uiteraard niet bij alle dyslectische leerlingen het geval. Sommigen blinken zelfs uit in de bètavakken.

In het dyslexierapport kan aangegeven staan dat de leerling recht heeft op:

- het gebruik van een rekenmachine

Tekstverwerker als hulpmiddel bij toetsen

De tekstverwerker

Het gebruik van een tekstverwerker met spelling- en grammaticacontrole is een goede optie voor dyslectische leerlingen die veel moeite blijven houden met spellen of die een moeilijk leesbaar handschrift hebben. Alvorens een leerling overgaat op het gebruik van een laptop, wordt het probleem van de leerling goed in kaart gebracht. Leidraad daarbij is de vraag: vormt deze technologie een effectieve - meer winst dan verlies - oplossing voor de problemen van de leerling?

- Het gebruik van een tekstverwerker wordt alleen toegestaan wanneer het ook in een deskundigenverklaring staat aangegeven.
- **Dyslectische leerlingen zijn verplicht om met een laptop van school te werken bij het maken van een schriftelijke toets.**
- De leerling ontvangt van de ondersteuningscoördinator/dyslexiecoach een schriftelijke instructie over hoe hij/zij de laptop moet reserveren bij het OLC.
- Spelling- en grammaticacontrole mag niet gebruikt worden wanneer spelling het hoofdonderdeel van de toets is of als dit duidelijk in het PTA of examenreglement staat beschreven.
- Docent plaatst de leerling zo tijdens de toets dat hij/zij zicht heeft op het scherm.
- Na afloop van het proefwerk meldt de leerling zich bij de balie OLC om de toets uit te printen. Het proefwerk wordt van de stick verwijderd.
- Misbruik wordt altijd gezien als fraude.

L2S als voorleesprogramma bij toetsen

Tekst-naar-spraaksoftware

Tekst-naar-spraaksoftware omvat programma's die digitale tekst kunnen voorlezen. De leerling leest de tekst mee op het scherm en kan zich al luisterend direct op de inhoud richten. Deze software voorkomt vaak dat vragen en opdrachten fout worden gelezen.

- Het gebruik van tekst-naar-spraaksoftware bij toetsen wordt alleen toegestaan wanneer het ook in een deskundigenverklaring staat aangegeven.
- Het Stella Maris College werkt met het voorleesprogramma L2S. Een leerling voor wie het gebruik van een voorleesprogramma noodzakelijk is, kan werken met L2S.
- Schoollicentie is ook voor thuisgebruik.
- Toetsen worden digitaal aangeleverd door de docent wanneer de leerling daarom vraagt.
- Er zullen leerlingen zijn die gebruikmaken van een dubbelscherm: luisteren naar gesproken tekst en het maken van de toets.
- Leerling maakt altijd gebruik van oordopjes.
- Docent plaatst de leerling tijdens de toets zo dat hij/zij zicht heeft op het scherm.
- Als de leerling klaar is zet hij/zij het proefwerk terug op de stick van de docent of hij/zij zet het proefwerk op zijn eigen stick en gaat deze rechtstreeks uitprinten bij de receptie of balie OLC.

IntoWords als hulpmiddel op de iPad / laptop

Voor op de iPad werken wij met het programma IntoWords.

- Een leerling voor wie het gebruik van een voorleesprogramma op de iPad noodzakelijk is kan in aanmerking komen voor IntoWords.
- Het gebruik wordt alleen toegestaan wanneer het ook in een deskundigenverklaring staat aangegeven.
- IntoWords leest teksten voor vanaf webpagina's, uit Word- of Doc-documenten en meer.
- IntoWords ondersteunt tevens bij het schrijven. Soms heeft een leerling baat bij een woordenlijst of een woordvoorspeller. Bij het typen wordt de tekst meteen uitgesproken.
- Schoollicentie is ook voor thuisgebruik.

Het dyslexiepaspoort

Eenmaal gemaakte schoolafspraken dienen door leerlingen en docenten uitgevoerd te worden. Het betekent dat docenten deze schoolafspraken bij de hand hebben (Somtoday) en weten over welke leerlingen het gaat. Het dyslexiepaspoort is hierbij een belangrijk hulpmiddel omdat:

- de docent het dan niet hoeft te onthouden;
- de leerling medeverantwoordelijk is voor het krijgen van de afgesproken faciliteiten;
- de docent op het paspoort kan zien wat de afgesproken faciliteiten voor deze leerling zijn.

Opmerking: het dyslexiepaspoort is alleen voor leerlingen met een officiële dyslexieverklaring

Voorkant

 Dyslexiepaspoort van
<u>Compenserende faciliteiten:</u>
☐ Extra tijd of vermindering vragen bij een schriftelijke toets (bij 50 minuten staat een verlening van 15 minuten en bij 100 minuten staat een verlening van 30 minuten)
☐ Aangepaste beoordeling spelling Nederlands (conform regels sectie Nederlands)
☐ Aangepaste beoordeling van moderne vreemde talen (conform regels sectie moderne vreemde talen)
☐ Spellingskaart Nederlands
<u>Dispensaties:</u>
☐ Vrijstelling voorlezen (zonder voorbereiding)
<u>Gebruik extra ondersteunende technologie:</u> (alleen met toestemming van ondersteuningscoördinator)
☐ Tekstverwerker bij toetsen
☐ IntoWords functie voor iPad
☐ L2S spraaksoftware voor toetsen
☐ Gesproken boeken via de LEX-app

Tijdens Leeractiviteiten

- Plan je werk goed, deel je leer- en maakwerk slim in.
- Werk iedere dag; werk vooruit.
- Gebruik je tijd effectief: welke activiteiten zijn belangrijk en dringend. Maak b.v. een actielijst.
- Gebruik leerstrategieën; experimenteer met zoveel mogelijk strategieën.
- Schakel zoveel mogelijk zintuigen tegelijk in bij het leren: informatie hardop voorlezen, lezen of rappen, schrijven met pen en papier, visualiseer je leerstof enz. Alleen zo wordt kennis op verschillende plekken in je hersenen opgeroepen.
- Lees een tekst opnieuw als je niet weet wat er staat.
- Maak aantekeningen of schema's van filmpjes, instructies, labsessies, lezingen enz.

Vorbereiding op een toets

- Weet je precies welke stof je voor de toets moet leren?
- Heb je de oefenvragen / diagnostische toets gemaakt?
- Heb je zelf oefenvragen bedacht en gemaakt?
- Heb je alle formules, woorden, definities, stappenplannen ect. uit je hoofd geleerd?
- Kon je de hoofd- en bijzaken van de leerstof onderscheiden? Heb je de belangrijkste zaken uit de lesstof weten te halen? Heb je naar verbanden gezocht tussen de stof en je voorkennis?
- Heb je gezocht naar voorbeelden en toepassingen van de leerstof?

Aangepast lesprogramma Frans of Duits in leerjaar 3 (havo-vwo)

In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan dyslectische leerlingen. Wel mag de school in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor de moderne vreemde talen.

In **uitzonderlijke gevallen** kunnen dyslectische leerlingen in leerjaar 3 in aanmerking komen voor een aangepast lesprogramma Frans of Duits.

Op het havo kan voor zowel Frans als Duits een verlicht programma worden aangevraagd, op het vwo slechts voor één van beide vakken.

Een verzoek tot aanpassing van het lesprogramma komt altijd van de mentor en de docentenvergadering. Dit gebeurt in overleg met de ouder(s)/verzorger(s). Na overleg tussen de mentor, ondersteuningscoördinator en de betrokken docenten Frans en/of Duits en de overige docenten van examenvakken, wordt het verzoek onderbouwd en gericht aan de conrector ondersteuning. De mentor is de initiator van het overleg. Dit advies moet argumenten bevatten, waaruit blijkt dat de leerling overduidelijk havo- dan wel vwo-capaciteiten toont in andere te kiezen examenvakken én het behalen van een havo 3 dan wel een vwo 3 overgang zonder aangepast programma sterk wordt bemoeilijkt.

Het verzoek kan alleen tot positief resultaat leiden als aan de volgende voorwaarde wordt voldaan:

1. De leerling is in het bezit van een dyslexieverklaring met een onderkende, verklarende en handelingsgerichte diagnose.
2. De leerling heeft zich aantoonbaar ingezet voor de betreffende taal.
3. De leerling maakt aantoonbaar gebruik van strategieën die hem zijn aangeboden.
4. De leerling heeft aantoonbaar capaciteiten voor het volgen van havo/ vwo onderwijs, maar is hier door zijn/haar problematiek niet toe in staat.

Een aangepast lesprogramma kan aangevraagd worden **aan het einde van leerjaar 2 of in de eerste periode van leerjaar 3.**

Naam leerling:
Leerjaar:
Schooljaar: 2021-2022
Aanvrager:
Leesbeperking: Dyslexie

Aangepast lesprogramma Frans of Duits

Aanpassingen.....

Doorstroommogelijkheden bovenbouw

HAVO

Per 1 augustus 2007 is een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw van het havo in drie van de vier profielen niet verplicht (NT, NG en EM).

Havoleerlingen met een aangepast lesprogramma Frans kunnen in de bovenbouw **niet meer** het profiel **cultuur en maatschappij** kiezen.

VWO

Leerlingen in de bovenbouw van het atheneum moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Leerlingen met dyslexie kunnen hiervan ontheffing krijgen.

De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een normatieve studielast van ten minste 440 uren.

De keuze is afhankelijk van het aanbod van het Stella Maris College.

Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

Aangepast lesprogramma Duits in leerjaar 2 (mavo)

Leerlingen op de mavo moeten in de eerste twee jaar Frans of Duits volgen. Ontheffing voor beide talen is niet mogelijk. Wel kan de school zelf invulling geven hoe het onderwijs van deze talen eruit ziet. Er kan bijvoorbeeld meer nadruk gelegd worden op mondelinge communicatie en minder op leesvaardigheid. Wel moet er rekening gehouden worden met de doorstroommogelijkheid.

NB: Er is ontheffing mogelijk voor beide talen, wanneer een leerling Spaans, Arabisch of Turks volgt of bij leerlingen die in het buitenland onderwijs hebben gehad en daar te weinig Duits of Frans hebben gehad.

In de bovenbouw van de mavo zijn er weinig mogelijkheden tot ontheffing geregeld, omdat er vaak veel keuzevrijheid is. Zo kan een leerling een taal gewoon niet als vak kiezen. In de sector Techniek moeten leerlingen kiezen tussen economie of Duits als keuzevak. Ze kunnen dan de vreemde taal vermijden door economie te kiezen. Leerlingen die in de eerste twee lesjaren ontheffing hadden, behouden deze ontheffing. Ze kunnen dan voor een ander vak kiezen, zoals Arabisch, Turks, Spaans, maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting of aardrijkskunde.

In **uitzonderlijke gevallen** kunnen dyslectische leerlingen in leerjaar 2 in aanmerking komen voor vrijstelling of een aangepast lesprogramma Duits.

Een verzoek tot aanpassing / vrijstelling van het lesprogramma komt altijd van de mentor en de docentenvergadering. Dit gebeurt in overleg met de ouder(s)/verzorger(s).

Na overleg tussen de mentor, ondersteuningscoördinator en de betrokken docent Duits en de overige docenten van examenvakken, wordt het verzoek onderbouwd en gericht aan de conrector ondersteuning. De mentor is de initiator van het overleg.

Dit advies moet argumenten bevatten, waaruit blijkt dat de leerling overduidelijk mavo capaciteiten toont in andere te kiezen examenvakken én het behalen van een 2 mavo zonder aangepast programma sterk wordt bemoeilijkt.

Het verzoek kan alleen tot positief resultaat leiden als aan de volgende voorwaarde wordt voldaan:

1. De leerling is in het bezit van een dyslexieverklaring met een onderkende, verklarende en handelingsgerichte diagnose.
2. De leerling heeft zich aantoonbaar ingezet voor de betreffende taal.
3. De leerling maakt aantoonbaar gebruik van strategieën die hem zijn aangeboden.
4. De leerling heeft aantoonbaar capaciteiten voor het volgen van het mavo onderwijs, maar is hier door zijn/haar problematiek niet toe in staat.

Een aangepast lesprogramma / vrijstelling kan aangevraagd worden **aan het einde van leerjaar 1 of in de eerste periode van leerjaar 2.**

Kandidaten met een beperking – centraal examen

Voor eindexamenleerlingen met een beperking is het mogelijk om op aangepaste wijze examens te doen. Het gaat hierbij om leerlingen die wel de algemene begaafdheid hebben om het examen met goed gevolg af te leggen, maar door een beperking of stoornis hinder ondervinden bij het afleggen van het examen onder normale condities.

Deze regeling kan van toepassing zijn op leerlingen met bijvoorbeeld dyslexie, dyslexie, AD(H)D, autisme, visuele of auditieve beperking.

Bij aanpassingen wordt alleen de **vorm** waarop het examen wordt afgenomen veranderd en niet de **inhoud**. Alle leerlingen maken hetzelfde examen en het wordt voor **iedereen** op dezelfde wijze nagekeken.

Artikel 55 Eindexamenbesluit

De mogelijkheid om aangepast examen te doen voor leerlingen met een beperking, is vastgelegd in Artikel 55 Eindexamenbesluit. Op grond van artikel 55 mag de rector van de school bepalen óf een leerling aangepast examen mag doen en op welke wijze.

Aanpassingen gelden zowel voor de schoolexamens als het centraal examen en moeten door de school gemeld worden aan de Onderwijsinspectie.

De rector moet de benodigde aanpassingen vóór 1 november van het jaar ervoor aanvragen.

Soms worden deskundigenverklaringen afgegeven door Belgische deskundigen. Die verklaringen voldoen niet altijd aan de eisen zoals gesteld in artikel 55. Ook kan van de Belgische deskundige niet worden verwacht dat hij zich rekenschap geeft van de mogelijkheden en verantwoordelijkheden in het Nederlandse onderwijs- en examensysteem. **Ook als de Belgische verklaring wel aan de formele Nederlandse eisen voldoet, verdient het aanbeveling toch te zorgen voor een adequate Nederlandse verklaring.**

Andere benodigde aanpassingen en hulpmiddelen moeten in de deskundigenverklaring staan vermeld, of aantoonbaar aansluiten bij het begeleidingsadvies in de verklaring. Ook moet de leerling hiermee op school al geruime tijd hebben gewerkt.

De tekst van artikel 55 is te vinden op www.examenblad.nl.

Om bij het centraal schriftelijk examen gebruik te mogen maken van hulpmiddelen moet de leerling in de dagelijkse situatie gebruikmaken van hulpmiddelen die ook in de deskundigenverklaring van de leerling worden genoemd. Dat betekent dat men in het begin van het schooljaar voorafgaande aan het examenjaar op het laatst kan beginnen met het toestaan van het gebruik van hulpmiddelen. Bij voorkeur start de leerling zo vroeg mogelijk in de schoolloopbaan met het gebruik hiervan.

Niet verplicht

De rector van de school is overigens niet verplicht om aanpassingen toe te staan. Een goed contact met de school is dus van essentieel belang.

Het is ook niet handig om de beperking zo lang mogelijk voor de school te verzwijgen. Als er namelijk andere aanpassingen en hulpmiddelen nodig blijken te zijn, moet de leerling daar op school al enige tijd mee gewerkt hebben.

De Septembermededeling 2021

In de [Septembermededeling](#) is informatie te vinden over de toegestane hulpmiddelen voor leerlingen met dyslexie.

Net als vorige jaren wordt ten behoeve van kandidaten met een leesbeperking bij de schriftelijke examens het volgende geleverd:

Achtergrond

Examenopgaven, correctievoorschriften en hulpmiddelen vormen samen één geheel dat toetst in hoeverre de kandidaat aan de exameneisen voldoet. Een wijziging op één van deze drie kan leiden tot een toetsresultaat dat niet meer goed weergeeft of aan de exameneisen is voldaan. Op grond van artikel 55 Eindexamenbesluit VO kan de rector van de school aanpassingen doorvoeren in de wijze van examinering. Die wijzigingen mogen geen afbreuk doen aan de exameneisen. Daarom is een aanpassing van opgaven, correctievoorschrift of hulpmiddelen slechts toegestaan binnen de kaders die het College voor Toetsen en Examens geeft, onder meer via deze regeling. Indien binnen de kaders onvoldoende ruimte is voor het wegnemen van een belemmering, neemt de rector contact op met het College voor Toetsen Examen. Doorgaans zal voor de directe inhoudelijke afstemming contact gelegd worden met de examensecretaris van de school en/of specialisten. Ingevolge artikel 55 Eindexamenbesluit VO is het de rector die de beslissing neemt.

Brochure met achtergrondinformatie

Sinds 2013 wordt door het College voor Toetsen en Examens jaarlijks bij het begin van het cursusjaar een brochure gepubliceerd over regels, levering en achtergronden bij het afleggen van het centraal examen door leerlingen met een beperking. De actuele brochure voor het centraal examen 2022 verschijnt in september 2021. De brochure van voorgaande jaren (zoals september 2020 voor het centraal examen 2021) bevat relevante achtergrondinformatie ook voor de school die zich tijdig in het onderwijstraject op de hoogte wil stellen van mogelijkheden. Voor de exacte regels bij het centraal examen in 2022 geldt deze regeling met als achtergrond de brochure die in september 2021 verschijnt.

Toegestane hulpmiddelen 2021

Ten behoeve van de toegankelijkheid van de school- en centrale examens voor leerlingen met een beperking kan de rector op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO aanvullende maatregelen treffen, die passen binnen de kaders van de examinering. Ten behoeve van de centrale examinering en de afname van de rekentoets biedt het College voor Toetsen en Examens aangepaste examens en toetsen aan met dezelfde eisen, die het mogelijk maken de eisen te toetsen bij kandidaten met een beperking. In deze bijlage wordt het aanbod van aangepaste examens en toetsen beschreven met de daarbij behorende afnameregels. Deze vallen onder, en binnen het kader van, de algemene regels in artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO. De algemene regels zoals verwoord in dit artikel van het Eindexamenbesluit VO (onder andere omtrent tijdverlenging, melding aan de inspectie en aanwezigheid van een deskundigenverklaring) zijn ook van toepassing bij het gebruik van door het College voor Toetsen en Examens geleverde aangepaste examens. Bij de rekentoets wordt, eveneens op grond van het Eindexamenbesluit, een aangepaste toets geleverd voor leerlingen met dyslexie of ernstige rekenproblemen. De aanpassing gaat in deze toets verder dan de wijze van toetsing.

Kandidaten met dyslexie

Als een kandidaat door dyslexie moeite heeft met het lezen van teksten op papier of beeldscherm, kan de rector de kandidaat in staat stellen van een door het College voor Toetsen en Examens geleverde voorleesfunctie gebruik te maken. De wijze waarop kan per examen en examensoort (digitaal of papier) verschillen. Als een kandidaat, door een ernstige vorm van dyslexie, niet goed kan omgaan met een papieren woordenboek, kan de school een opzoekhulp inzetten. Het gebruik van een digitaal woordenboek is niet toegestaan. Wel toegestaan is een eenvoudige aanpassing om

het opzoeken te vereenvoudigen, door het aanbrengen van simpele tabs per letter. Als de computer als schrijfgerei wordt ingezet bij de centrale examens Nederlands vmbo GL/TL en de papieren examens Nederlands vmbo BB en KB dient de spellingcontrole bij niet-dyslectische kandidaten uitgeschakeld te zijn. Aan kandidaten met een deskundigenverklaring omtrent dyslexie volgens artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO, mag het gebruik van spellingcontrole wel worden toegestaan. Als de computer als schrijfgerei wordt gebruikt is het van belang dat kandidaten geen toegang hebben tot verboden hulpmiddelen (zoals een digitale atlas of een digitaal woordenboek), en moet ook o.m. de opslag (bijvoorbeeld uitprinten) worden geregeld. Aan kandidaten met een dyslexieverklaring mag het gebruik van spellingcontrole wel worden toegestaan. (NB dit geldt NIET voor alle overige kandidaten die om welke reden dan ook gebruikmaken van de computer als schrijfgerei). De correctoren moeten de aftrekregels voor spellingfouten ook toepassen bij leerlingen die met spellingcontrole hebben gewerkt.

Gesproken schoolboeken

Met ingang van het schooljaar 2009-2010 zijn scholen in het voortgezet onderwijs verplicht om schoolboeken gratis beschikbaar te stellen. Dit geldt ook voor aangepaste (gesproken) schoolboeken voor leerlingen met dyslexie.

Leerlingen met dyslexie die gebruikmaken van gesproken boeken, hebben ook gewoon de papieren versie van deze schoolboeken nodig. Zo krijgen ze inzicht in de opbouw en structuur van het boek en hebben ze de beschikking over eventuele foto's, tabellen, grafieken en andere afbeeldingen. Daarnaast kunnen ze meelesen tijdens het luisteren.

Gesproken schoolboeken worden geproduceerd door Dedicon, met subsidie van het ministerie van OCW.

Afspraken schooljaar 2021-2022

- Gesproken schoolboeken kunnen ouders zelf, **met toestemming van de ondersteuningscoördinatoren**, bestellen bij Dedicon (www.dedicon.nl).
- Voor registratie is een verklaring leesbeperking noodzakelijk.
- Dedicon brengt een bijdrage van € 4,50 per boek, per leesvorm, per leerling, per schooljaar in rekening.
- De kosten kunnen op school gedeclareerd worden. Leerlingen of ouders dienen een kopie in van de factuur bij de ondersteuningscoördinator (inclusief formulier terugbetaalverzoek).
- School vergoedt alleen de gesproken boeken.
- Bestellingen worden aangegaan voor een periode die betrekking heeft op een schooljaar/studiejaar.
- Leerlingen of ouders zijn verantwoordelijk voor het terugsturen van alle ingesproken boeken aan het einde van het schooljaar (alleen bij
- Bij beschadiging of verlies komen de volledige kosten voor rekening van de ouders.

Bestelprocedure

- Gesproken schoolboeken kunnen ouders zelf, **met toestemming van de ondersteuningscoördinatoren**, bestellen bij Dedicon (www.dedicon.nl).
- Om aangepaste leermiddelen te bestellen bij Dedicon moet u eerst een account aanmaken. Dit kunt u doen door op Registreren te klikken. Zodra uw registratie is voltooid kunt u uw bestelling plaatsen.
- Hieronder beschrijven we stapsgewijs hoe u een bestelling plaatst.
  - ✓ Log in met uw gebruikersnaam en wachtwoord.
  - ✓ Zoek het boek dat u wilt bestellen. U kunt het beste zoeken op ISBN.
  - ✓ U kunt het aantal zoekresultaten beperken door zoekfilters te selecteren.
  - ✓ Klik op de titel die u wilt bestellen.
  - ✓ Selecteer de gewenste leesvorm (LEX app) en bekijk de details.
  - ✓ Voeg het product toe aan de winkelwagen.
  - ✓ Selecteer de aflevervorm (download) waarin u dit product wilt ontvangen.

- ✓ Selecteer de naam van uw kind. U kunt nu verder winkelen of overgaan tot bestelling en betaling.
- ✓ Om over te gaan tot de betaling gaat u naar de winkelwagen. Daar ziet u een overzicht van de producten die u gaat bestellen.
- ✓ Klik op Bestelling afronden.
- ✓ Selecteer uw bezorgadres.

- ✓ Selecteer een betaalmethode.
- ✓ Controleer uw bestelling en gegevens.
- ✓ Reken af.
- ✓ Uw bestelling is voltooid.

Handreiking voor dyslectische leerlingen en hun ouders

Overzicht vrijstelling en faciliteiten voor leerlingen met dyslexie
uit: Dyslexie, een praktische gids voor scholen voor voortgezet onderwijs,
Heleen Schoots-Wilke, bijlage 8 - blz. 53 t/m 55.

Zelfstandigheid

1. Werk zelf aan je dyslexie

- Met dyslexie heb je meer tijd voor je leeractiviteiten nodig dan je leeftijdsgenoten.
- Richt je zoveel mogelijk op het leggen van verbanden, concentreer je niet op de feitjes, maar probeer de grote lijn van de tekst te begrijpen.
- Dyslexie is geen excuus om minder te doen, zoek uit wat voor jou de beste manier van leren is.
- Vraag als het nodig is om hulp.

Effectief studeren

2. Neem voor het studeren de tijd

- Probeer uit hoe je het beste kunt leren.
- **Plan meer tijd voor leeractiviteiten, want je hebt meer tijd nodig.**
- **Werk nooit aan twee of meer taalvakken achter elkaar.**
- **Begin je planning altijd met het moeilijkste vak.**

3. Studeer en werk op een zo rustig mogelijke plek

- Zoek een rustige plek binnen het domein of openleercentrum.
- Leer niet met muziek, tv, mobieltje en computer.
- Studeer in de stilste ruimte.
- Doe desnoods oordoppen in.

4. Neem instructies op verschillende manieren op

- Lees, spreek uit, schrijf op en stel je iets voor, bijvoorbeeld bij het leren van nieuwe woorden.
- Lees, spreek uit en luister naar jezelf.
- Schrijf het woord op en fantasieer over de betekenis.

5. Vat informatie samen en leer je eigen samenvatting.

In teksten staan veel onnodige woorden.

- Maak een schema of samenvatting met kernwoorden.
- Met die eigen samenvatting ken je de informatie al bijna.
- Vertel daarna bij elk geschreven kernwoord wat je weet.
- Van de samenvatting van een ander leer je weinig.

Niet-talige vakken

6. Raak niet in paniek als je iets niet snel begrijpt.

Je bent goed in vakken met weinig taal, maar een instructie met veel informatie gaat soms te snel.

- Geen paniek: kijk er nog eens naar, lees opnieuw.
- Vraag om herhaling. Laat het bezinken.
- Na een paar dagen begrijp je het vanzelf.

7. Oefen extra

Sommige dingen, zoals sommen, worden door oefening geleerd. Dyslectici krijgen wat langzamer dan anderen de nodige routine.

- Maak bijvoorbeeld wat meer oefensommen dan de anderen.
- Later kun je de sommen beter gebruiken dan veel anderen.

Lezen

8. Lees zo veel mogelijk

- Lees iedere dag voor jezelf serieus een half uur hardop.
- Mensen lezen steeds gemakkelijker als zij ouder worden. Dat geldt ook voor jou.
- Ga het weer eens echt proberen.
- Over één jaar kun je dan veel beter lezen en schrijven.

9. Lees een tekst opnieuw als je niet begrijpt wat er staat

- Lees rustig, herlees, regel na regel, alinea na alinea.
- Vraag je af wat je gelezen hebt en wat de kern is.
- Markeer trefwoorden aan als je de inhoud te snel vergeet.

Schrijven

10. Maak een schema voordat je gaat schrijven

- Schrijf in een schema de belangrijkste onderwerpen.
- Maak daarna een uitgebreid schema met trefwoorden.
- Schrijf daarna pas je verhaal.

11. Verbeter je spelling

- Vraag een overzicht van spellingregels.
- Controleer steeds wat je geschreven hebt.
- Gebruik daarbij een woordenboek en de spellingregels.
- Ieder schoolvak heeft zijn eigen 'vakwoorden'.
- Vraag de docent een lijst te maken. Leer die vooruit.

Je toekomst

12. Keuze van je beroeps- of vervolgstudie

Misschien is het nu nog niet belangrijk, maar houdt rekening met dyslexie, zowel voor je vakkenpakket als voor je toekomstplannen. Bijna alle soorten werk kun je aan, maar er zijn een paar minder geschikte beroepen.

- Bespreek dat met je coach / tutor / leerlingbegeleider